

TÜRKİYE’DE DEVLET BÜTÇELERİNİN DEĞİŞEN HEDEFİ: FAİZ DIŞI FAZLA KAVRAMI

Yrd.Doç.Dr. Harun CANSIZ*

ÖZET

1990’lı yıllarda Türk Kamu Maliyesi önemli sorunlar yaşamıştır. Hükümetler bunları kendi çabalarıyla çözemedikleri için uluslararası finans kuruluşları ile işbirliği yapmak durumunda kalmışlardır. Bu kuruluşlardan birisi Uluslararası Para Fonudur. IMF ile yapılan görüşmelerde, Kamu Maliyesindeki Sorunların çözümünde Bütçenin “Faiz Dışı Fazla” vermesi gerektiği konusunda karar alınmıştır. İlgili kararda bu uygulamanın hem Türkiye’nin ekonomik ve mali sorunların çözümü için gerekli olduğu, hem de uluslararası düzeyde IMF’nin desteğinin bir koşulu olduğu belirtilmiştir. Ancak, bütçenin ayrıca bir sosyal içeriğinin olduğunun da dikkatlerden kaçırılmaması gereklidir. Bütçenin kavramsal anlamının ihmal edilerek, Faiz Dışı Fazla önceliğinin uzun süre devam etmesi, sosyal açıdan sorunları derinleştirici ve Türkiye’nin kurumsallaşmasının en büyük engeli haline gelebilir.

ABSTRACT

Turkish Public Finance had significant problems during 1990’s. Government administrators had to cooperate with international financial institutions, because they could not solve these problems by themselves. One of these institutions is International Monetary Fund. Being able to solve the problems that public finance has, it had been decided that budget should have Primary surplus. In that decision, implementation of this, it was necessary to solve economic and fiscal problems of Turkey and at the same time it was the condition of IMF’ support in international level. But, it is important to remember that budget also has social content or matters. By neglecting the conceptual meaning of budget, Primacy of budget primary surplus being maintained for a long time, may deepen the

---

* Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Maliye Bölümü

problems socially and become an obstacle of Turkey's institutionalization.

GİRİŞ

Türkiye'de 1990'li yıllarla birlikte bütçe açıkları büyük artış göstermiştir. Bu açıkların kapatılmasında yaşanan sıkıntılar ve Uluslar arası Para Fonu ile yapılan çalışmalarında etkisiyle faiz dışı fazla kavramı bütçe ile birlikte sıklıkla kullanılmaya başlamıştır. Faiz dışı fazla hedefi sıkı maliye politikasının takibi amacıyla en önemli araç olarak görülmüştür¹.

I. FAİZ DIŞI FAZLA KAVRAMI

Geleneksel açık², özellikle aşırı borçlanmış ülkelerde yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Bu açığın ölçüsü konusunda, zorunlu yükümlülükler ve kamu kesimi personel ücretlerinin büyük ölçüde önceden belirlenmiş olmasından dolayı hükümetlerin takdir yetkisini tam anlamıyla belirlemesi zordur. Kamu borçlarına ilişkin faiz ödemeleri daha önceki açıkların büyüklüğüne bağlı olarak önceden belirlenmektedir. Bunun için, borç faizlerinin açık göstergeleri içinde kapsanması hükümet politikalarının ekonomi üzerindeki direkt etkilerinin belirlenmesine imkân verememektedir³. Geleneksel açığın yalnızca merkezi hükümetin bütçe açığını yansıtması buna karşın merkezi hükümet dışındaki diğer kamu birimlerinin açık ve fazlalarını dikkate almaması maliye politikalarının sürdürülebilirliğinin analiz edilmesinde yeni açık tanımları geliştirilmiştir.. Bunlardan birisi de faiz dışı fazla (birincil açık) tanımlamasıdır⁴.

A) FAİZ DIŞI FAZLA TANIMI

Faiz dışı fazla bütçeden borç faizi ödendikten sonra ne kadar bütçede para kaldığı konusunda bilgi vermektedir. Faiz dışı fazla, faiz

---

¹ Pelin YENİGÜN-DİLEK, *Sivil Toplum Bütçeyi İzliyor: 2006 Kamu Bütçesini İzlerken Nelere Dikkat Etmeli?*, TESEV Yayınları, Kasım 2005, s.7

² Borçlardaki değişimler dikkate alınmadan toplam kamu harcamaları ile toplam kamu gelirleri arasındaki farkı ölçmektedir.

³ Tülay ERKEN (Çeviren), "Mali Açık (Fiscal Deficit) Nasıl Ölçülür", *Maliye Dergisi*, Sayı: 115, Ekim-Kasım-Aralık 1993, ss.57-62

⁴ Kâmil TÜĞEN, *Bütçe Açıkları ve Açığın Finansmanında İç Borçlanmanın Rolü* (1980 Sonrası Türkiye Deneyimi), Bilim Ofset, İzmir 1997, s.4

ödemeleri hariç tutulduğunda harcamaların toplam gelirlerden farkını ifade eder ve hükümetin bütçenin kontrol edebileceği kısmını gösterir. Faiz dışı fazla özellikle yüksek borç stokuna sahip ülkelerde yaygın olarak kullanılmaktadır⁵. Bu tanım ayrıca, IMF ile sürdürülen ekonomik programların uygulanmasında önemli bir performans göstergesi olarak kabul edilmektedir. Yine, kamu kuruluşlarının yıllık performanslarının analitik bir şekilde hedeflenmesi ve ölçülebilmesi için geliştirilen yöntemlerden birisidir. “Faiz dışı fazla”da esas amaç, kurumsal yapının ilgili döneme ait olarak öngörülen hedefleri ne şekilde yerine getirdiğinin ölçülmesidir⁶. Ancak, bu ölçümlerin başarılı olabilmesi için ilgili ülkedeki kamu harcamaları ve kamu gelirlerini kaydeden muhasebe sisteminin de etkin olması gereklidir⁷.

B) FAİZ DIŞI FAZLANIN HESAPLANMASI

Faiz dışı fazla, yaklaşımında öncelikle kamu harcamaları ve toplam kamu gelirleri arasındaki ilişki dikkate alınmaktadır. Ancak, bir ilave olarak bütçedeki faiz ödemeleri de olguya dâhil edilmektedir. Faiz dışı fazla, bütçenin toplam gelirleriyle, bütçeden yapılan faiz ödemeleri yok sayıldığında geriye kalan harcamalar arasındaki farkı ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle, toplam harcamalardan faiz harcamaları çıkarıldığında, gelirin gideri karşılayıp karşılamadığını gösterir. Faiz dışı fazla, Türkiye'nin hiç faiz gideri olmasaydı, bütçenin gelir- gider durumunun ne olacağını açıklamaktadır. Oransal olarak, devletin toplam gelirinden faiz dışı harcamalarının çıkarılması sonucunda bulunan tutarın milli gelire oranıdır⁸. Ancak, faiz dışı fazlanın doğru olarak ölçülebilmesi için bütçe dışı işlemlerin

⁵Hüseyin ŞEN ve İsa SAĞBAŞ, *Bütçe Açıkları Teori ve Türkiye Uygulaması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 8

⁶Ferhat EMİL ve H.Hakan YILMAZ, “Kamu Borçlanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi Genel Sorunlar ve Türkiye Üzerine Gözlemler” *XVIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye’de Kamu Borçlanması (Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Beklentiler)*, 12-16 Mayıs 2003, Girne-Kıbrıs, s.125

⁷Şevket SAYILGAN, “Kamu Kesimi Açığı ve Enflasyon Arasındaki İlişki ve Yarattığı Sonuçlar”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl: 33, Sayı: 8, Ağustos 1996, ss.51-59

⁸Aykut AYDIN, “Faiz Dışı Fazlaya Genel Bir Bakış”, http://www.Alomaliye.com/aykut_aydin_faiz_disihtm_57k. (01.02.2005)

olmaması ve bunların bütçe kapsamına alınması, yanıltıcı verilerin kullanılmaması gerekir. Ayrıca, kamu borçlarının reel faiz yükü ve faiz ödemelerinin milli gelire oranı, faiz dışı fazlanın değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır⁹. Eğer bu unsurlar dikkate alınmazsa ilgili hesaplama da doğru sonuçlar vermeyecektir.

C) FAİZ DIŞI FAZLANIN GELİŞİMİ

Türkiye’de faiz dışı fazlanın GSYİH’ya oranı 1995-2004 yılları arasındaki gelişimi dalgalı bir seyir izlemiştir. İlgili dönem içerisinde 1997 yılında % 0,1 ile en düşük düzeyde gerçekleşirken 2001 yılında % 6,7 oranında en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2002 yılında görülen bozulma ile birlikte ilgili oran % 4,2’ye inmiş, 2003 ve 2004 yıllarında ise sırasıyla % 5,1 ve % 6,1 olarak gerçekleşmiştir¹⁰.

Tablo 1: Konsolide Bütçe Büyüklüklerinin Gsyih İçindeki Payı (%)

	GELİR	GİDER	BÜTÇE AÇIĞI	FAİZ DIŞI FAZLA	A	B
1995	17,5	21,6	4,1	3,4	81,2	42,4
1996	17,9	26,2	8,3	1,8	68,2	56,6
1997	19,5	27,2	7,8	0,1	71,5	40,5
1998	21,8	29,0	7,3	4,5	74,9	54,3
1999	23,1	35,0	11,8	2,0	66,2	59,8
2000	25,7	36,4	10,6	5,7	70,7	63,8
2001	27,4	43,7	16,3	6,7	62,8	83,9
2002	25,4	39,8	14,4	4,2	63,7	73,4
2003	25,7	36,9	11,2	5,1	69,7	63,2
2004	25,7	32,8	7,0	6,1	78,5	51,0
2005-P	26,2	32,3	6,0	5,7	81,3	44,6
2005-T	26,9	29,9	3,0	6,5	90,0	35,4
2006-P	26,7	29,1	2,5	6,5	91,54	20,0

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü 2004 Yılı Faaliyet Raporu, www.bumko.gov.tr/duyurular/Faaliyet.pdf s. 20 (01.02.2005). 2006 Yılı Rakamları. Pelin Yeniğün-Dilek, *Sivil Toplum Bütçeyi İzliyor: 2006 Kamu Bütçesini İzlerken Nelere Dikkat Etmeli?*, TESEV Yayınları, Kasım 2005, s.10

⁹ ATO, *Sayıştay 2000 Yılı Raporu*, Ankara, 2001, s.46

¹⁰ Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü 2004 Yılı Faaliyet Raporu, www.bumko.gov.tr/duyurular/Faaliyet.pdf . s.9 (01.02.2005)

II. TÜRKİYE'DE FAİZ DIŞI FAZLANIN GÜNDEME GELİŐİ

Faiz dışı fazlanın gündeme geliŐi özel olarak kamu açıklarının artması ve buna paralel olarak kamu borç yükünün yüksek düzeylere ulaşması ile ilgilidir.

A) KAMU AÇIKLARININ ARTIŞI

Gelişmekte olan birçok ülkede devletin yapısal sorunların çözebilecek sağlıklı mali kaynaklarını milli gelirden karşılayamaması ve kamu harcamalarının yüksek büyümenin bir aracı olarak kullanılması bütçe açıklarının ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuŐtur¹¹. Türkiye'de kamu finansman açıkları özellikle 1980'li yılların sonlarından itibaren genişlemiŐtir. Bu açıklar temel olarak kamu kurumlarının ciddi finansman açıklarından kaynaklanmıŐtır. İlgili yıllarda iktidara gelen hükümetlerin kamu maliyesinde ortaya çıkan bozulmanın ortadan kaldırılmasına yönelik ciddi politikalar izleyememeleri de bu finansman açıklarının aşırı derecede büyütümüŐtür¹². Kamu açıklarını kapatmanın yolu vergi veya harcama yoluyla kamu açıklarına katkıda bulunan kesimlerin, bundan kendilerinin sağladıkları net faydanın topluma ödettikleri net zarar ile karşılaştırılması ve toplumsal uzlaşma içinde en uygun bir noktanın bulunmasıdır¹³. Borçların büyümesine paralel olarak, anapara ve faizleri, özel bir şekilde izlenme ve kontrol edilme ihtiyacı gündeme gelmiştir.

B) BORÇ YÜKÜNÜN ARTMASI

Türkiye'nin içinde bulunduğu bütçe sorununa genelde günü kurtarmak için başvurduğu çözümler sonuçta, uzun vadeli sorunlara neden olmuştur. Uzun yıllar süren bütçe açıklarına kalıcı çözümler

---

¹¹ Ahmet ÖZEN, "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığıının Gelişimi", *Maliye Dergisi*, Sayı: 141, Eylül-Aralık 2002, ss. 21-41

¹² Mustafa SAKAL, "Türkiye'de Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği Sorunu: 1988-2000 Dönem Analizi", *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 17, Sayı: 1, Yıl 2002, ss. 35-60

¹³ İzzettin ÖNDER, "Kamu Açıklarının Tanımlanması, Ölçümü ve Etkileri", Kamu Kesimi Finansman Açıkları, *X. Türkiye Maliye Sempozyumu* 14-18 Mayıs 1994, Club Salima-Kemer/Antalya, İstanbul 1996 ss.33-59

üretilemedi. Sonuçta günü kurtarmak için faizi ne olursa olsun, ama olsun mantığı içinde yapılan borçlanma yaklaşımları Türkiye'nin içinde bulunduğu borç yükünü artırıcı etki yapmıştır¹⁴. Türkiye'de faiz dışı fazla kavramı ilk kez 1994 yılında IMF ile gerçekleştirilen Stand-by görüşmelerinde gündeme gelmiştir. 1994'ten itibaren yapılan müzakerelerde maliye politikasının bir unsuru olarak dikkati çekmiştir. Faiz dışı fazlanın büyüklüğü, bütçe açığı ve faiz harcamalarının büyüklüğüne bağlı olmaktadır. Diğer veriler sabitken bütçe açığının büyümesi faiz dışı fazlayı küçültürken, faiz giderlerinin artması faiz dışı fazlayı yükseltecektir. Geçmiş dönemlerde oldukça düşük düzeyde olan faiz dışı fazla, oranının yükselmesiyle birlikte dikkati çekmeye ve gündeme gelmeye başlamıştır¹⁵.

III. FAİZ DIŞI FAZLANIN ÖNEMİ

Faiz dışı fazla başta makro-ekonomik sorumluluğun tesis edilmesi, diğer taraftan ise borçlanmanın çevrilebilmesi açılarından önem taşımaktadır.

A) MAKRO-EKONOMİK SORUMLULUK AÇISINDAN

Faiz dışı fazla bir ekonomide uygulanan programın değerlendirilmesi sürecinde iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi, hedeflenen fazlaya ulaşılması bu amaçla alınan tedbirlerin uygulamaya konulma düzeyi uluslar arası finans piyasası ve uluslar arası kuruluşlar açısından milli hükümetlerin makro ekonomik sorumluluk düzeyini göstermesi açısından önem taşımaktadır¹⁶. İkinci olarak, yüksek düzeyde borç stoku ve iç borç servisi bulunan ülkelerde faiz dışı fazla verilmesinin temel ekonomik ve mali gerekçesi, borçlanma üzerindeki baskının azaltılması olarak tanımlanmakta ve verilen faiz dışı fazla kadar kamu otoritesi daha az borçlanma imkânına sahip olacaktır. Bu anlamda faiz dışı denge

¹⁴ İlyas ŞIKLAR, "Faiz Düşünce Büyüyebilecek miyiz?", *Sanayide Yeni Ufuk*, Sayı: 26, ss.4-6

¹⁵ Temel GÜRDAL ve Fatih YARDIMCIOĞLU, "Türkiye'de Faiz Dışı Fazlanın Gelişimi ve Ekonomik Etkileri Açısından Değerlendirilmesi", *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 58, s.22

¹⁶ Aziz KONUKMAN, "Mevcuttan Farklı Bir Faiz Dışı Fazla Yöntemi (Yönetimi) Mümkün mü?", <http://www.sav.org.tr/AKonukman.htm> (06.11.2006)

devletin mali pozisyonu ve normal gelir yaratma ve harcama politikalarını uygulama gücünün bir göstergesi olmaktadır¹⁷.

B) BORÇLARIN ÇEVİRİLEBİLİRLİLİĞİ AÇISINDAN

Faiz dışı fazla verilmesiyle birlikte ilgili hükümetin gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı güvenilir olduğu kanıtlanabilecektir. Ayrıca, Türkiye'nin uluslar arası piyasalardaki itibarı artacak, risk primleriyle birlikte faizler de düşecektir. Faiz yükünün azalmasıyla birlikte borçların çevrilebilmesi imkânı oluşabilecektir¹⁸. Özellikle yüksek borç stoku olan ülkelerde, bu stokun büyüklüğü ve bu borcun finansman şekli, borç dinamiklerinin sürdürülebilirliği ve fiyat istikrarının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Çünkü kamuya borç veren yatırımcılar, orta ve uzun vadede borçların geri ödenemeyeceğini düşünmeleri, borç vermekte vazgeçmelerine neden olmakta ve bu durum borçlanmanın sürdürülebileceğine ilişkin güven eksikliği, gerçek bir borçlanma probleminin tetikleyicisi olarak ortaya çıkabilmektedir. Kısa vadeli borcun yüksek, özel tasarrufların düşük düzeyde olduğu ülkelerde, borçlanma hassas dengelerle sürdürülebilmekte, böyle bir ortamda, yerli ve yabancı yatırımcıların, herhangi bir nedenle güvensizliğe kapılmaları ve kamu borçlanma senedi piyasalarını terk etmeleri, devletin borçlarını çevrilememesine neden olur. Bu ise yüksek borç stokunda borç dinamikleri istikrarsız bir yapıya sahip olmakta, dışı açık ekonomilerde maliye politikası açısından ciddi sorunlar ortaya çıkmakta, borcun sürdürülebilirliği sorgulanmakta bu ise piyasa beklentilerini olumsuz etkimekte, bu ise ekonomik istikrarı bozucu bir etki yapmaktadır¹⁹.

C) AVRUPA BİRLİĞİ AÇISINDAN

Faiz dışı fazla vermenin temel amacı kamu maliyesinin kamu borç stokunun milli gelire oranını makul bir seviyeye çekerek kamu borçlarının döndürülmesini sağlamak ve bu konudaki riskleri en aza indirmektir. Ancak en az bunun kadar önemli olan, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında süren görüşmelerde kamu borç stokunun milli gelire

¹⁷ EMİL ve Yılmaz. agm. s.125

¹⁸ Erinç YELDAN, "Faiz Dışı Fazla Paranoyası Sürerken İç Borçlar" *Türkiye Ekonomisine Genel Bakış*, <http://www.2023.gen.tr/mayis05/5.htm> (30.11.2006)

¹⁹ Hazine Müsteşarlığı, *Kamu Borç Yönetimi Raporu*, Ankara, 2003, ss.6-9

oranın % 60'ın altında inmesinin başka bir yolu olmadığını da ifade etmek gereklidir²⁰.

IV. FAİZ DIŞI FAZLANIN ETKİLERİ

Faiz dışı fazla kavramını sosyal, ekonomik ve mali açıdan değerlendirmek mümkündür. Bunun etkilerinin tamamen olumlu veya tamamen olumsuz demek sakıncalar oluşturabilir. Bu nedenle, bazı açılardan olumlu ve bazı açılardan ise olumsuz etkilerinin olduğunu ifade etmek gerekir.

A) OLUMLU ETKİLERİ

Faiz dışı fazlanın birçok olumlu etkisinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan en önemlisi ilgili ülkede uygulanan istikrar politikaları hakkında bilgi vermesi ve bütçe dengelerini görebilme imkânı sağlamasıdır.

1. Uygulanan İstikrar Programı Hakkında Bilgi Verir

Faiz dışı fazla bir ekonomide uygulanan programın değerlendirilebilmesini mümkün kılar. İlk önce faiz dışı fazlaya ulaşılması ve bu amaçla alınan tedbirlerin uygulamaya konulma düzeyi uluslar arası finans piyasaları ve kuruluşlarına uygulayan hükümetlerin makro ekonomik sorumluluk düzeyini göstermekte ve istikrar programlarının uygulamasında kararlı olduğu mesajı verilmektedir. İkinci olarak, yüksek düzeyde borç stoku ve iç borç servisi olan ülkelerde borçlanma üzerindeki baskının azaltılması hedeflenmektedir. Verilen faiz dışı fazla kadar kamu birimi daha az borçlanma ihtiyacı duyacaktır²¹.

2. Bütçe Dengelerini Görebilmeyi Sağlar

Faiz dışı fazla bütçe dengelerini görebilme imkânı sunmaktadır. Çünkü Türkiye'de bütçe dengeleri oluşturulurken ilk aşamada ilgili yılın gider ve gelirleri hesaplanmak suretiyle bütçe dengesi kurulur. Daha sonraki aşamada ise bütçe dengesine göre ilgili yılda ödenecek faiz harcamaları hesaplanarak bütçe harcamalarına dâhil edilir. Faiz dışı fazlada ise, bütçe dengelerinin oluşturulduğu ilk

²⁰ Eser KARAKAŞ, "Aslan Faiz Dışı Fazla" Referans Gazetesi, <http://www.referansgazetesi.com/archiv/2211/2211eser.html> (28.01.2005)

²¹ EMİL ve YILMAZ, a.g.t. s 126

aşamada gelirlerin giderleri karşılması ve fazla vermesi istenir. Bu olmadığı durumda hem gelir-gider arasındaki farkı karşılamak, hem de daha sonra harcamalara dâhil edilecek faiz harcamalarını ödeyebilmek için borçlanmak durumunda kalacak, böylelikle devletin borçları ve faiz ödemeleri artacaktır. Bunu önlemenin bir yolu da, faiz ödemelerinin yüksek düzeylerde karşılanmasıdır²². Faiz ödemeleri arttığı ölçüde de borç yükü azalacaktır.

B) OLUMSUZ ETKİLERİ

Faiz dışı fazlanın birçok olumsuz etkisinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan en önemlisi gelir dağılımının bozulması ve devletin sunduğu temel hizmetlerin kalitesinde azalma olarak ifade edilebilir.

1. Gelir Dağılımı Bozulabilir

Türkiye’de mali disiplini sağlamak için, 2000 yılından itibaren istikrar programı uygulanmaktadır. Bu uygulamalar temel olarak enflasyonun kontrol altına alınabilmesi ve borçların çevrilebilmesi için faiz dışı fazla verilmesi hedeflenmiştir. Bu şekilde bütçe harcamalarının baskı altına alınması ve borç faizlerinin mümkün olduğunca bütçe gelirleri ile karşılanması öngörülmüştür. Genel bütçe hacminin artmadığı koşullarda yüksek düzeyde faiz dışı fazla verilmesi, reel kamu harcamalarının daha da baskı altına alındığı anlamını taşımaktadır. Bu şekilde toplam harcamalar kısılabilecek ve enflasyon denetlenebilecektir. Ancak, bu tür uygulamalar sadece reel bütçe harcama kalemleri üzerinde baskı uygularken, faiz gelirlerini serbest bırakmaktadır. Bunun sonucunda ise, bütçe kanalı ile rantiyeli sınıflar lehine fakat, faktör gelirleri sahipleri aleyhine gelir dağılımı bozulacaktır²³. Bu bozulma sonucunda toplumsal düzende ciddi kırılmalar oluşabilir ve devlete olan güven azalabilir.

---

²² Haldun DARICI, “Faiz Dışı Fazla Niçin Yeterli Olmuyor?”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 146, Mayıs-Aralık 2004, s.61

²³ İzzettin ÖNDER, “Bütçe Uygulamalarının Sonucu”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 16, Ekim 2002, ss.6-9

2.Kamu Hizmetinde Kalite ve Yatırımlarında Azalma Oluşabilir

Türkiye’de uzun yıllardır borca dayalı bir kamu finansman yöntemi uygulanmaktadır. Hazırlanan bütçelerin istihdam, büyüme ve beşeri sermaye boyutu ihmal edilmektedir. Bu ise gelecekte ekonomik ve toplumsal maliyetlerinin çok yüksek olacağını göstermektedir²⁴. Ayrıca, vergi teorisinde, vergi kamu harcamaları için kullanılır. Devlet yanında çalıştırdığı kimselerin ücretini öder, vatandaşa yol, su, elektrik, okul, hastane yapar. Son yıllarda bu tür kamu hizmetlerinde ciddi aksamalar söz konusudur. Ayrıca, yeni alt yapı yatırımları bir yana eskiyen yatırımları yenileyemez duruma gelmiştir²⁵. Bu tür yatırımların orta ve uzun vadede mili gelirden artışa katkıda bulunan ve istihdam artışı sağladığı bilinmektedir.

3. Mali Piyasaların Kontrolü Güçleşebilir

Gelişmekte olan birçok ülkede faiz oranları mali piyasa şartlarına göre belirlenmiş olmalarına karşın çeşitli yetersizlikler nedeniyle ciddi sıkıntılarla karşı karşıyadır. Mali piyasalar, düşük gelir seviyesi ve ekonominin yeterince parasallaşamaması nedeniyle zayıftır. Ayrıca bu piyasalara, kredilerin tahsisi ve faiz oranları üzerinde monopolistik veya oligopistik kontrol yapabilen bir veya birkaç büyük banka hâkimdir. Daha fazla gelişmiş mali piyasası olan ülkelerde bile, bu piyasaların bir tek büyük bankanın liderliğini izleme eğilimi vardır²⁶. Bu şekilde faiz dışı fazlaya bu denli öncelik vermek mali piyasaların kontrolünü güçleştirebilir.

4. Ekonomik Dengeler Bozulabilir

Son yıllarda faiz dışı fazlaya bu ölçüde önem verilmesi, faiz harcamalarının ikinci palanda kalmasına neden olmuştur. Bütçede ve kamudaki genel amaç, faiz dışındaki harcamalarda tasarruf sağlanması ve kamu gelirlerinin artırılmasına yönelik olmuştur. Kamuoyunda faiz dışı fazla sağlanması halinde ekonomik göstergelerin iyileşeceği

---

²⁴ Asuman ALTAY, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu?, Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo Ekonomi*, Yıl: 1, Sayı: 2/2005-2,159-181

²⁵ Oktay GÜVEMLİ, “İç Borçların Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Yaptığı Tahribat”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 16, Ekim 2002, ss.15-20

²⁶ Mehmet ÖZGEN, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Faiz Oranları”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 116, Ocak-Şubat 1994, ss.60-78

yönünde genel bir kanı oluşmuştur. Ancak uzun süreden beri sağlanan faiz dışı fazlaya karşın, kamu borç stoklarının azalmaması, bilakis artması bu yöndeki kuşkuları artırmıştır. Faiz dışı fazla verilmesi önemli bir göstergedir, ancak tek bir unsur olarak dikkate alınmaması gereklidir. Sorun bütçenin önemli bir kısmını oluşturan faiz harcamalarında bir iyileşmenin sağlanmadığı sürece ekonomik dengelerin kurulması zor gözükmektedir²⁷.

5. Bütçenin Sosyal Fonksiyonlarını Erozyona Uğratabilir

Türkiye’de borçların sürdürülebilmesi için gerekli asgari faiz dışı denge olarak % 6,5’luk bir oran öngörülmüştür. Türkiye’nin borç yapısına benzeyen oranlar, IMF tarafından Brezilya için % 4,25 ve Arjantin için ise % 3 olarak öngörülmüştür. Dolayısıyla bu oranın ekonomik bir veri değil, siyasi bir pazarlık sonucu oluştuğu izlenimini vermektedir. İlgili oranın gerçekleştirilmesi için hükümetin, kamunun elindeki stratejik nitelikli varlıklarını özelleştirme programı altında elden çıkarmaya ve özel sermaye birikimine bu yolla rant aktarmayı sürdürdüğü ve faiz dışı fazla vermek için vergilerin yükseltildiği dikkati çekmektedir. Ayrıca, faiz dışı fazlaya dayalı bütçe politikası bütçenin sosyal fonksiyonlarını yerine getirmesini engellemekte, sağlık, eğitim ve altyapı alanlarına yeterince kaynak aktarılamamasına neden olmaktadır²⁸.

IV. FAİZ DIŞI FAZLANIN SAĞLANMASI İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

Faiz dışı fazlaya ulaşmak için bütçenin gelir ve harcama yönleri ile borçlanmada birtakım tedbirler alınması gerekmektedir.

A)BÜTÇENİN GİDER YÖNÜNE İLİŞKİN OLARAK

Kamu denetiminde etkinlik sağlanması, kamusal karar alma konumunda olan bütün kişi ve kurumların hesap verme sorumluluğuna tabi olması ve etkin bir borç yönetiminin olması gereklidir.

1. Kamu Denetiminde Etkinlik Sağlanmalı

Kamu denetimi, bir kurum veya kuruluşun ya da belirli bir plan, program veya projenin yapısı, işleyişi ve çıktılarının önceden

²⁷ DARICI, a.g.m, s.59

²⁸ GÜRDAL ve YARDIMCIOĞLU, a.g.m, s.26

belirlenmiş standartlara uygunluk derecesini araştırma, sorgulama gibi yöntemlerle tespit edilmesi ve elde edilen bulguların objektif ve sistematik bir şekilde değerlendirilmesidir²⁹. Kamu maliyesi, maliye politikası araçları üzerindeki sınırlamalar genelde formalite bir takım kontrol ve denetimlerden oluşmaktadır. Bütçenin denetimi konusunda anayasal ve yasal bir takım kurallar ve kurumlar vardır. Ancak bu kurallar, kamu harcamalarının genişlemesini, vergi yükü ve borç yükünün artmasını engelleyici düzenlemeler şeklinde değildir³⁰. Ancak bu hükümlerin yerine getirilmesinde etkinliğin ve çağdaşlığın sağlandığı tartışılabilir. Bunun için kamu denetiminde etkinliğin sağlanması kamu harcamalarında azaltıcı bir etki yapabilecektir.

2.Hesap Verme Sorumluluğu Etkin Olmalı

"Yöneticiler iktidara saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Ulusa karşı olan görevlerini kötüye kullandıkları takdirde şu ya da bu biçimde ulusal iradenin kendi haklarında vereceği kararla karşılaşır. Ulus tarafından, ulus adına devleti yönetmeye yetkili kılınanlar gerektiğinde ulusa hesap vermek zorunda olduklarını bilmelidirler".³¹ Kamu idarecilerinin emirlerine tahsis edilen kaynakları nasıl kullandıklarının denetlenmesi işleme, en dar anlamıyla "hesap verme sorumluluğu" denir. Bu kavram; negatif içerikle ele alındığında kontrol ve cezalandırmayı; pozitif içerikle düşünüldüğünde ise kamuoyunu, hedefler ve kullanılan kaynaklar konusunda detaylı bilgilendirme içerir. Klasik anlamda, i kamuya tahsis edilen kaynakların yasalara ve mevzuata uygun olarak kullanıp kullanılmadığını araştırmak amacıyla yapılmaktadır. Eğer kaynak kullanımı kanunlara uygun ise sorun olmamakta, tahsis edilen tutar yetersiz ise, yeni yasal düzenlemeler gündeme gelmektedir. Bu tür hesap verme sorumluluğunun yanında son yıllarda "performans sorumluluğu " kavramı geliştirilmiştir. Bu "hesap verme" sisteminin şikâyete dayalı yapıdan performansa dayalı yapıya yönelmesinde; bireylere hizmeti hedef alan daha basit yönetim, daha verimli yönetim

²⁹Başak Ataman AKGÜL, *Türk Denetim Kurumları*, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 2

³⁰ Coşkun Can AKTAN, *Ekonomik Anayasa*, TİSK İnceleme Yayınları 19,s. 57

³¹ AKTAN, a.g.e, s.13

gibi olgular etkin olmuştur³². 5018 sayılı kanunla birlikte hesap verme sorumluluğu ihdas edilse de kanunların uygulamalarının da önemli olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

3. Borç Yönetiminde Etkinlik Sağlanmalı

Borç yönetimi devletin çeşitli ekonomik hedeflere ulaşabilmek amacıyla borcun miktar ve bileşiminde değişiklikler yapmasıdır. Borç yönetiminin temel amacı ekonomi yönetimini ve piyasayı kontrol etmektir. Borç yönetim işlemleri devletin ekonomik yönetimini ve mali yönetimini de içerir. Bu anlamda borçların yönetimi birçok iktisat ve maliye politikası araçlarını bir arada ve ustalıkla kullanılmasını gerekli kılmaktadır³³. Borç yönetimindeki etkinlik ülkenin borçlanma maliyetini düşüreceğinden faiz dışı fazla baskısı da azalacaktır. Borçlanma maliyetleri bir ülke için öncelikle bir güven istikrar sorunudur. Ekonomik ve mali anlamdaki güven ne ölçüde tesis edilebilirse o ölçüde avantaj sağlanacaktır.

B) BÜTÇENİN GELİR YÖNÜNE İLİŞKİN

Hükümetler, bütçe ile topluma karşı yerine getirmek zorunda olduğu adalet, eğitim, sağlık, altyapı, kültür ve güvenlik gibi hizmetleri sunarlar. Ancak, bunları yerine getirebilmeleri için ise mali kaynağa ihtiyaç duyarlar³⁴. Ancak bu kaynağın sağlanmasında mali yüklerin adaletli bir şekilde dağıtılması, kamu finansman sorununun çözülmesinde önemli bir unsurdur³⁵. Bütçenin gelir yönüne ilişkin öneriler temel olarak kamu gelirlerini artırma amacını taşımaktadır. Ancak bu yapılırken kayıtlı vergi mükelleflerinden çok normalde vergi mükellefi olmak durumunda olan ancak değişik nedenlerle bu sorumluluklarından kurtulmuş kimseleri vergilerini öder hale getirmektedir.

---

³² R.Hakan ÖZYILDIZ, “Kamu Harcama Politikalarının Denetlenmesi ve Performansa Dayalı Bütçe”, *Hazine Dergisi*, Ocak 2000, Sayı 13, ss ,61-72

³³ Dilek YILMAZCAN, “Türkiye’de Dış Borç Yönetiminin Koordinasyonu ve Yabancı Ülke Uygulamaları”, “*XVIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye’de Kamu Borçlanması (Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Beklentiler)* 12-16 Mayıs 2003, Girne-Kıbrıs, s.231

³⁴ Kamil TÜĞEN, *Devlet Bütçesi*, 5. Baskı, İzmir, 2006, s.2

³⁵ Sinan SÖNMEZ, “Türkiye’de Kamu (açığının) Finansmanı ve Enflasyon Vergisi”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 25 (2) 1998, ss.361-377

1.Kayıt Dışı Ekonomi Önlenmeli ve Vergi Tabanı Genişletilmeli

Vergiler, devletin kamu harcamalarını karşılama amacıyla vergi yükümlülerinin ödeme gücüne göre ve yasaya dayanarak devlete aktardığı paralardır. Vergi kaçakçılığı, vergi vermeme yoluna giden kişilerin vergi yüklerini azaltırken, devleti ise gelir kaybına uğratmakta bu ise bütçe açıklarına yol açmaktadır³⁶. Vergisel anlamada kayıt dışı ekonomi; vergi kaçırma ve vergiden kaçınma güdüsü ile vergi idaresinin bilgi alanı dışında bırakılmış faaliyetlerdir. Türkiye’de bu konuda değişik çalışmalar yapılmış ve vergi kaçırma oranları % 27’lerden % 129’lara kadar değişik rakamlar ortaya çıkmıştır. Kamu açıklarının giderilebilmesi için genel olarak kamu harcamalarında kısıntılar yapmak çözüm olarak öne sürülmüştür. Ancak tedbirlerin artık soruna gelindiği bir gerçektir. Çözüm vergi gelirlerini artırmak olarak önerilebilir. Çünkü vergi ödevlerini getirmeyen ve çeşitli şekillerde vergi kaçırma başarıları veya kayıt dışı kalan kesimlerin vergilendirilmesi gerekmektedir³⁷. Bu başarıldığı ölçüde vergi kaynaklı gelir azalışı önlenilecektir.

2. Vergi Aflarına Müracaat Edilmemeli

Türkiye’de çıkartılan vergi aflarının temel amacı genelde vergi yönetimi ile vergi yargısı arasında birikmiş uyuşmazlıkları tasfiye etme amacıyla olduğu söylenebilir. Vergi afları ilgili sorunun çözümüne katkıda bulunmaktan uzak kalmıştır. Ayrıca bu tasarruflarda ağırlık vergi yönetiminin bilgisi dışında kalmış gizli matrahları ortaya çıkarmaktan öte, vergi yönetiminin zaten haberdar olduğu ve hatta tahsil süreci içinde belirli bir aşamaya gelmiş, fakat tahsili gerçekleştirilememiş alacaklara verilmiştir. Bu nedenle vergi afları konusunda yeni uygulamalara gitmek yerine vergi aflarına ihtiyaç duyulmayacak düzenlemeler yapılması, devletin tahakkuk etmiş alacakları konusunda vergi icrası yoluna gitmesi, vergi

³⁶ Osman ALTUĞ, “Kayıtdışı Ekonominin Boyutları (1997), *Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Sayı: 15 ss.257 -276

³⁷ Bedriye TUNÇSİPER, “Makroekonomik İstikrarın Sağlanmasında Maliye Politikasının Yeri ve Önemi”, *Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Sayı: 15, ss.289-305

denetimlerinin daha etkin yapılması gerekmektedir³⁸. Aksi halde vergisini zamanında ödeyen dürüst mükelleflerin vergi verme istekleri azalacak, “vergimizi ödemeyelim nasıl olsa af gelir !!” düşüncesi vergi gelirlerinin toplanmasını tehlikeye düşürebilecektir.

3.Vergi idaresinde Etkinlik Sağlanmalı

Vergi idaresinde etkinlik, vergi idaresinin arzu edilen sonuçları elde etmek kapasitesi, bir genel veya özel amacın gerçekleştirilebilmesi kapasitesi olarak tanımlanabilir. Vergi idaresi temel olarak vergi gelirlerini en çok kılma, yükümlülükleri tam ve doğru olarak belirleme, mükellefler arasında optimum eşitlik sağlama, mükelleflere kaliteli hizmet sunma, vergi mükelleflerinin vergi kanunlarına gönüllü uyumunu sağlama, toplumla olan işbirliğini geliştirme ve yeni teknolojileri kullanabilmesi gereklidir³⁹. Vergi idaresinin güçlü ve etkin olması için öncelikle mükelleflere çağdaş bir vergileme hizmeti sunması gerekmektedir.

4. Vergi Harcamalarında Etkinlik Arttırılmalı

Vergi harcamaları devletin ekonomik, sosyal veya siyasal nedenlerle almaktan vazgeçtiği paralar olarak tanımlanabilir. Gelişmekte olan ülkelerdeki sermaye eksikliği nedeniyle hükümetler yatırımların teşvik edilmesine yönelik olarak birçok teşvik vermektedirler. Ancak bu teşviklerde sermaye kesiminin vergi yüklerini azaltmaya yönelik olduğu görülmektedir⁴⁰. Bu teşviklerin ülke yararına daha etkin ve verimli olması için bu konunun daha akılcı bir analize tabi tutulması gerektiği açıktır.

³⁸ Recai DÖNMEZ, *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 557, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 92, Eskişehir–1992, ss.254–255

³⁹ Adnan GERÇEK, “Çağdaş Eğilimler Çerçevesinde Türkiye’ye Vergi İdaresi ve Vergi Denetiminin Yeniden Yapılandırılması”, *Çağdaş Bir Vergi Ortamı Oluşturmak İçin: Türkiye’de Vergi İdaresi ve Vergi Denetimi Nasıl Yapılmalıdır?*, Ankara, 2002, ss.7-15

⁴⁰ Resül YAZICI, “Türkiye’de Faiz Dışı Fazlayı Arttırmak ve Kamunun Finansman Açığını Azaltmak İçin Borçlanmanın İzlenmesi ve Vergi Kaçağının Önlenmesi Hususunda Alınması Gereken Önlemler”, *AKÜ İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004, ss.145-165

C) KAMU HİZMETLERİNİN SUNUMUNA İLİŞKİN OLARAK

Kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulması aşamasında vatandaşların katılımının sağlanması, hizmetlerin belli çağdaş kriterlere göre yapılması ve devletin hangi hizmetleri yapıp hangilerini yapmayacağı konusunda bir kararın oluşturulması gereklidir. Aksi halde hükümetlerin siyasi amaçlı harcamalarının önüne geçilmesi zor gözükmektedir.

1. Kamu Politikalarına Vatandaşların Katılımı Desteklenmeli

Etkin bir devletin oluşturulması için, kamu politikalarına katılım için teşvikleri artıran ve gerektiğinde hizmet verilmesi amaçlanan vatandaşlar ve topluluklar ile devlet arasındaki mesafeyi azaltan mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.⁴¹ Kamu kesiminde karar alma sürecine mümkün olduğu kadar geniş ölçüde katılım sağlanmalıdır. Bu katılım, toplumsal kesimler arasında güven ve işbirliğinin sağlanması açısından, açısından önemlidir. Bunun yanında kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile üst düzey karar vericiler arasında kararlar tek yönlü değil uzlaşmayla verilmelidir⁴². Devletin politikalarına etkin olarak katılım, sonuçta bu kamusal işleri takip etme, gerektiğinde sorgulama ve benimsenmesi sağlanır. Böylelikle denetlenen kamusal işlemlerin daha düşük fiyatla yapılması söz konusudur.

2. Devletin Görev Ve Fonksiyonları Yeniden Tanımlanmalı

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetiminin zayıf ve kısır yapısı, kamu idaresine verilen önem derecesinin azlığı, bütçenin teknik niteliklerinin yerini politik nitelikler almasına neden olmaktadır.⁴³ Bu nedenle teknik önceliklerin yerinin politik önceliklerin alınmasını önlemek amacıyla devletin ekonomideki rolü, görev ve fonksiyonlarının açıkça tanımlanması gerekir. Kamu yararı

⁴¹ Değişen Dünyada Devlet, "Dünya Kalkınma Raporu", İşletme ve Finans, Ağustos 1997, s.9-31

⁴² Coşkun Can AKTAN, "Devlet Yönetiminde Toplam Kalite", *Türk İdare Dergisi*, Yıl 71, Sayı 422, Mart 1999, ss. 1-13

⁴³ Erciş KURTULUŞ, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Devlet Bütçeleri", *Maliye Yazıları* 30, Mayıs- Haziran 1991, s.7-20

ve kamuoyu isteği gibi olgularla devletin ekonomik tasarruflarda bulunmaması gerekir. Bununla ilgili olarak aşağıdaki öneriler yapılabilir; Genel ekonomi içerisinde kamu ekonomisinin görev ve fonksiyonlarının tanımlanması, devletin hangi sektörlerde yer alacağı ve hangi hizmetleri üstleneceğinin açıkça tespit edilmesi, kamu kesimi özel sektörün etkin olarak faaliyet gösterdiği alanlarda faaliyetlerini azaltması/ mümkünse bitirmesi, kamu teşebbüsleri konusunda yeniden yapılanmaya gidilmeli ve özelleştirmenin amacı açı ve net olarak belirtilmesi, devletin mal ve hizmetlerin sunulmasında piyasa mekanizmasından yararlanması önerilebilir.⁴⁴ Bu tanımlamadaki temel amaç siyasi amaçların toplumsal amaçların önüne geçmesini sağlamaktır.

3. Kamu Mali Yönetiminde Toplam Kalite Yönetimi Uygulanmalı

Bir organizasyon içinde kaliteyi odak alan, kuruluşun bütün üyelerinin katılımına dayanan, uzun vadeli başarıyı amaçlayan ve kuruluşun bütün üyelerine ve topluma yarar sağlayan bir yönetim şeklidir⁴⁵. Son yıllarda, toplam kalite yönetimi çağdaş bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Özel ekonomide uygulandığında mal ve hizmet üretiminde, olumlu gelişmeler bu yönetim sisteminin kamuda da uygulanabileceği düşüncesini güçlendirmiřtir⁴⁶. Kamu kurumlarında da, bu yönetim anlayışı sağlanabilirse, verimlilik ve kalite artar, çıktı başına düşen maliyet ve fiyatlar düşebilir ve çalışanların morali yükselebilir⁴⁷. Kaliteli mal ve hizmetler sonuçta kamu giderlerinde giderleri bir etki oluşturabilir.

---

⁴⁴ AKTAN, a.g.e, s.62-63

⁴⁵ Mîna ÖZEVREN, *Toplam Kalite Yönetimi*, Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Yayınları : 349, İşletme Dizisi: 40,Basım Yayım Dağıtım Ltd. şti, İstanbul, 2000, s.6

⁴⁶ Oygur YAMAK, *Kalite Odaklı Yönetim*, Kalite Dizisi No:1, Panel Matbaacılık,İstanbul 1998,s.135

⁴⁷ Rıdvan BOZKURT, "Kalitenin Esasları ve Deming'in Ondört İlkesi", *Verimlilik Dergisi*, 1994/3, s.107-136

SONUÇ

Dünyada ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Toplumsal kararlarda, halkın fikirlerinin alınması, vatandaş isteklerinin çağdaş anlamda karşılanması, hizmet kalitesinin sürekli artırılması demokrasinin ve çağdaşlığın bir gereğidir. Aksi halde çağı yakalayamayan ülkelerin durumu bellidir. Faiz dışı fazla ilkesinin ısrarla vurgulanmasının borçlanmanın borç yükünün belli ölçülerde azalmasına imkân vereceği muhakkaktır. Ancak borçlanma rakamlarına bakıldığında borç stokunun azalması bir yana arttığı da bir gerçektir. Ülkemizin çağdaş ülkeler düzeylerine ulaşabilmesi için bütçe dışı faiz fazlası ile birlikte bütçelerin eğitim, sağlık, güvenlik ile de bu düzeyi yakalayabilmesi için kamu yönetiminde yeniden yapılandırılmaya gidilmesi gerekmektedir. Bu yeniden yapılandırmanın ana unsurları saydamlık, savurganlıkların önlenmesi ve toplam kalite yönetiminin sağlanmasıdır. Yapılacak reformların bu ana unsurları gerçekleştirmeye yönelik olması gerekmektedir. Sonuç olarak, faiz dışı fazla borç stokunun azalması ve faizlerin düşmesi açısından önem taşır, ancak yeterli değildir.

KAYNAKÇA

- AKGÜL Başak Ataman, *Türk Denetim Kurumları*, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000
- AKTAN Coşkun Can, “Devlet Yönetiminde Toplam Kalite”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 71, Sayı 422, Mart 1999
- AKTAN Coşkun Can, *Ekonomik Anayasa*, TİSK İnceleme Yayınları 19
- ALTAY Asuman, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu?, Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo Ekonomi*, Yıl: 1, Sayı: 2/2005-2
- ALTUĞ Osman, “Kayıtdışı Ekonominin Boyutları (1997)”, *Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Sayı: 15
- ATO, *Sayıştay 2000 Yılı Raporu*, Ankara, 2001

- AYDIN Aykut, “Faiz Dışı Fazlaya Genel Bir Bakış”,
http://www.Alomaliye.com/aykut_aydin_faiz_disihtm_57k.
(01.02.2005)
- BOZKURT, Rıdvan “Kalitenin Esasları ve Deming’in Ondört İlkesi”,
Verimlilik Dergisi, 1994/3
- DARICI Haldun, “Faiz Dışı Fazla Niçin Yeterli Olmuyor?”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 146, Mayıs-Aralık 2004
- Değişen Dünyada Devlet, "*Dünya Kalkınma Raporu*", *İşletme ve Finans*, Ağustos 1997
- DÖNMEZ Recai, *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 557, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 92, Eskişehir-1992
- EMİL Ferhat, YILMAZ H.Hakan, “Kamu Borçlanması, İstikrar Programları ve Uygulanan Maliye Politikalarının Kalitesi Genel Sorunlar ve Türkiye Üzerine Gözlemler” *XVIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye’de Kamu Borçlanması (Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Beklentiler)*, 12-16 Mayıs 2003, Girne-Kıbrıs
- ERKEN Tülay (Çeviren), “Mali Açık (Fiscal Deficit) Nasıl Ölçülür”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 115, Ekim-Kasım-Aralık 1993
- GERÇEK Adnan, “Çağdaş Eğilimler Çerçevesinde Türkiye’ye Vergi İdaresi ve Vergi Denetiminin Yeniden Yapılandırılması”, *Çağdaş Bir Vergi Ortamı Oluşturmak İçin: Türkiye’de Vergi İdaresi ve Vergi Denetimi Nasıl Yapılmalıdır?*, Ankara, 2002
- GÜRDAL Temel, YARDIMCIOĞLU Fatih, “Türkiye’de Faiz Dışı Fazlanın Gelişimi ve Ekonomik Etkileri Açısından Değerlendirilmesi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 58
- GÜVEMLİ Oktay, “İç Borçların Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Yaptığı Tahribat”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 16, Ekim 2002
- Hazine Müsteşarlığı, *Kamu Borç Yönetimi Raporu*, Ankara, 2003
- KARAKAŞ Eser, “Aslan Faiz Dışı Fazla” Referans Gazetesi,
<http://www.referansgazetesi.com/archiv/2211/2211eser.html>
(28.01.2005)

- KONUĞMAN Aziz, “Mevcuttan Farklı Bir Faiz Dışı Fazla Yöntemi (Yönetimi) Mümkün mü?”, <http://www.sav.org.tr/AKonukman.htm> (06.11.2006)
- KURTULUŞ Erciş, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Devlet Bütçeleri”, *Maliye Yazıları* 30, Mayıs- Haziran 1991
- Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü 2004 Yılı Faaliyet Raporu, www.bumko.gov.tr/duyurular/Faaliyet.pdf (01.02.2005)
- ÖNDER İzzettin, “Bütçe Uygulamalarının Sonucu”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 16, Ekim 2002
- ÖNDER İzzettin, “Kamu Açıklarının Tanımlanması, Ölçümü ve Etkileri”, Kamu Kesimi Finansman Açıkları, *X. Türkiye Maliye Sempozyumu* 14-18 Mayıs 1994, Club Salima-Kemer/Antalya, İstanbul 1996
- ÖZEN Ahmet, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Bütçe Açığının Gelişimi”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 141, Eylül-Aralık 2002
- ÖZEVREN Mînâ, *Toplam Kalite Yönetimi*, Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Yayınları : 349, İşletme Dizisi: 40, Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti, İstanbul, 2000
- ÖZGEN Mehmet, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Faiz Oranları”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 116, Ocak-Şubat 1994
- ÖZYILDIZ R.Hakan, “Kamu Harcama Politikalarının Denetlenmesi ve Performansa Dayalı Bütçe”, *Hazine Dergisi*, Ocak 2000, Sayı 13
- SAKAL Mustafa, “Türkiye’de Kamu Açıkları ve Borçlanmanın Sürdürülebilirliği Sorunu: 1988-2000 Dönem Analizi”, *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 17, Sayı: 1, Yıl 2002
- SAYILGAN Şevket, “ Kamu Kesimi Açığı ve Enflasyon Arasındaki İlişki ve Yarattığı Sonuçlar”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl: 33, Sayı: 8, Ağustos 1996
- SÖNMEZ Sinan, “ Türkiye’de Kamu (açığının) Finansmanı ve Enflasyon Vergisi”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 25 (2) 1998

- ŞEN Hüseyin, SAĞBAŞ İsa, *Bütçe Açıkları Teori ve Türkiye Uygulaması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004
- ŞIKLAR İlyas, “ Faiz Düşünce Büyüyebilecek miyiz?”, *Sanayide Yeni Ufuk*, Sayı: 26
- TUNÇSİPER Bedriye, “Makroekonomik İstikrarın Sağlanmasında Maliye Politikasının Yeri ve Önemi”, *Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl 1999, Sayı: 15
- TÜĞEN Kâmil, *Bütçe Açıkları ve Açığın Finansmanında İç Borçlanmanın Rolü* (1980 Sonrası Türkiye Deneyimi), Bilim Ofset, İzmir 1997
- TÜĞEN Kamil, *Devlet Bütçesi*, 5. Baskı, İzmir, 2006
- YAMAK Oygur, *Kalite Odaklı Yönetim*, Kalite Dizisi No:1, Panel Matbaacılık, İstanbul 1998
- YAZICI Resül, “Türkiye’de Faiz Dışı Fazlayı Artırmak ve Kamunun Finansman Açığını Azaltmak İçin Borçlanmanın İzlenmesi ve Vergi Kaçağının Önlenmesi Hususunda Alınması Gereken Önlemler”, *AKÜ İİBF. Dergisi*, Cilt VI, Sayı 1, Haziran 2004
- YELDAN Erinç, “Faiz Dışı Fazla Paranoyası Sürerken İç Borçlar” *Türkiye Ekonomisine Genel Bakış*, <http://www.2023.gen.tr/mayis05/5.htm> (30.11.2006)
- YENİGÜN-DİLEK Pelin, *Sivil Toplum Bütçeyi İzliyor: 2006 Kamu Bütçesini İzlerken Nelere Dikkat Etmeli?*, TESEV Yayınları, Kasım 2005
- YILMAZCAN Dilek, “Türkiye’de Dış Borç Yönetiminin Koordinasyonu ve Yabancı Ülke Uygulamaları”, “*XVIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Türkiye’de Kamu Borçlanması (Ekonomik ve Sosyal Etkileri, Beklentiler)* 12-16 Mayıs 2003, Girne-Kıbrıs